



Rusya'nın İthalat Yasaklarının Avrupa Birliği Süt ve Süt Ürünleri Sektörüne Etkileri

Mustafa Terin^{1*}

¹Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Van.

*Sorumlu yazar: mustafaterin@yyu.edu.tr

Geliş Tarihi: 10.04.2015

Kabul Tarihi: 06.07.2015

Öz

Avrupa Birliği (AB), dünya süt ve süt ürünleri üretim, tüketim ve ticaretinde en önemli aktör olmakla birlikte birçok süt ürününde (özellikle peynir) lider ihracatçıdır. Süt, istisnasız her AB üyesi ülkede üretilmektedir. AB sütçülük sektörü 55 milyar € üretim değeri ile AB toplam tarımsal üretim değerinin %15'ini oluşturmaktadır. Rusya, ABD'den sonra AB'nin en önemli tarımsal ürün ihrac pazarıdır. 6 Ağustos 2014 tarihinde Rusya'nın AB'den yapılan tarımsal ürün ithalatına yasak getirmesi sonucunda sektörde önemli ve ani değişimler yaşanmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, ithalat yasağı sonucunda özellikle ihracat ve fiyatlarda nasıl bir değişimin olduğunu ortaya koymaktır. Çalışma sonuçlarına göre; AB'nin Rusya'ya yaptığı peynir, tereyağı ve yağsız süt tozu ihracat miktarı bir önceki yıla göre sırasıyla %48,1, %35,6 ve %62,9 oranında, yağlı ve yağsız süt tozu fiyatları %35,0, tereyağı fiyatları %25,0 ve peynir fiyatları (Gouda) %13 oranında düşmüştür. İthalat yasakları sonucu, Rusya'nın AB'den yapacağı tarım ve gıda ürünleri ithalat değerinin %43,0 oranında (5.1 milyar €) düşmesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Süt ve süt ürünleri, İhracat, Fiyat, Rusya, AB.

Abstract

The Effect of Russian Import Ban on the Industry of Milk and Dairy Products in European Union

European Union (EU) is the most important actor in the production, consumption and trade of milk and dairy products in the World. EU is on the top of the list of the dairy products (especially cheese) exporting Countries. Milk is produced in every single Country of the Union without an exception. Dairy products in the union are worth 55 Billion Euro which comprises 15% of the value of agricultural products in EU. Russia is the most important market, after USA, for EU with regard to dairy products. Sudden and important changes have occurred in the dairy industry of EU after the imposition of import ban of Russia for Agricultural Products from EU on August 6th, 2014. In this connection, the main objective of this study is to put forward the changes in the export and the commodity prices of dairy products related to the Russian import ban. According to the results of this study, in the year following the ban, the exports of cheese, butter and skim milk powder have dropped by 48.1, 35.6 and 62.9% respectively. On the other hand the prices of milk powder, butter and cheese (Gouda) have dropped by 35.0, 25.0 and 13.0% respectively. It is expected that the value of the agricultural products that will be imported from EU by Russia will drop by 43.0% (5.1 Billion Euro) as a result of the import ban.

Keywords: Milk and dairy products, Export, Price, Russia, EU.

Giriş

Ekonomik gelişim ve nüfus artışı, dünya süt ve süt ürünleri üretim, tüketim ve ticaretinin olumlu yönde gelişmesine katkı sağlamıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kişi başına düşen gelir ve nüfustaki hızlı artış zorunlu gıda maddesi olan ve insan beslenmesinde önemli bir yer tutan süt ve süt ürünleri tüketiminin artmasını sağlamıştır. Süt ve süt ürünleri talebinde meydana gelen bu artış, özellikle gelişmekte olan ülkelerde süt ve süt ürünleri sektörünün, ulusal ve uluslararası yatırımlar çeken bir pazar haline dönüşmesine neden olmuştur.

Süt, hiç şüphesiz dünya ekonomisinde önemli ticari emtialardan biridir. Dünya genelinde süt ve süt ürünlerine olan talep giderek artmakta ve bu durum da ticari sınırların ortadan kalkması ve uluslararası süt ve süt ürünleri ticaretinin kapsam ve yoğunluğunun artmasına neden olmuştur (USK, 2014).

Avrupa Birliği, dünya süt ve süt ürünleri üretim ve ticaretinde en önemli aktör ve birçok süt ürününde (özellikle peynir) lider ihracatçıdır (EC, 2015a). Avrupa Birliği, 2012 yılı itibarıyla dünya süt üretiminin %20,7'sini peynir, tereyağı, yağsız süt tozu ve yağlı süt tozu üretiminin ise sırasıyla %50,0, %21,7, %30,0 ve %15,8'ini gerçekleştirmiştir (FAOSTAT; USK; Anonim, 2014). Benzer durum süt ürünleri ihracatı içinde geçerlidir. Nitekim AB, 2014 yılı Haziran ayı itibarıyla dünya



peynir, tereyağı, yağsız süt tozu ve yağlı süt tozu ihracatının sırasıyla %42,5, %17,5, %35,6 ve %17,8'ini gerçekleştirmiştir (Anonim, 2015c).

Süt, istinasız her AB üyesi ülkede üretilmektedir. Avrupa Birliği üyesi ülkelerin tarımsal üretim değerlerinin önemli bir oranı sütçülük sektörü tarafından karşılanmaktadır. Bu oranlar; Lüksemburg %29, Finlandiya %28, İsveç %22, Almanya %20, Hollanda %18, İngiltere %17 ve Fransa'da %13' tür (EC, 2013). AB sütçülük sektörü 55 milyar € üretim değeri ile AB toplam tarımsal üretim değerinin %15'ini oluşturmaktadır (EC, 2014a). Bunun yanı sıra süt işleme sanayinde 400 binden fazla kişi istihdam edilmektedir (Jongeneel ve ark., 2011).

Avrupa Birliği'nin ABD'den sonra en önemli tarım ve gıda ürünleri ihraç pazarı Rusya'dır. Avrupa Birliği 2013 yılında Rusya'ya toplam 11,8 milyar € tarım ve gıda ürünü ihracatı gerçekleştirmiştir. Bu değer AB toplam tarım ve gıda ürünleri ihracatının yaklaşık %10,0'unu oluşturmaktadır (EC, 2015c). AB 2013 yılında ihraç ettiği peynir ve tereyağı miktarının sırasıyla %32,7 ve %29,4'ünü Rusya'ya gerçekleştirmiştir (EC, 2015b).

Rusya ile Ukrayna arasında yaşanan bir takım siyasi ve askeri olaylar nedeniyle başta ABD ve AB olmak üzere bazı batılı ülkeler Rusya'ya ekonomik yaptırım kararı almıştır. Rusya'da bu yaptırımlara karşı hamle olarak 6 Ağustos 2014 tarihinde bir yıl geçerli olmak üzere AB ülkelerinden yapılan tarım ve gıda ürünleri ithalatına yasak getirmiştir. Bu yasakların, AB'nin toplam tarım ve gıda ürünleri ihracat değerini süreç içinde %4,2 oranında (5,1 milyar €) azaltması beklenmektedir. Bu değer AB'nin Rusya'ya yaptığı tarım ve gıda ürünleri ihraç değerinin (11,8 milyar €) %43,0 oranında düşmesi anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra bu yasakların tarım ve gıda sektöründe iç piyasada önemli baskılara (fiyat ve arz) neden olacağı düşünülmektedir (EC, 2015d).

Yukarıda ifade edilmeye çalışıldığı üzere sütçülük sektörü AB için büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle çalışmanın temel amacı, Avrupa Birliği süt ve süt ürünleri sektöründeki özellikle 6 Ağustos 2014 tarihinde Rusya'nın AB'den yapılan tarım ve gıda ürünleri ithalatına yasak (ambargo) getirmesi nedeniyle süt ürünleri ihracat ve fiyatlarında meydana gelen değişimi ortaya koymaktır.

Materyal ve Yöntem

Çalışmada ikincil veriler kullanılmıştır. Bu veriler yerli ve yabancı farklı kurum ve kuruluşların yayınladığı istatistiklerden ve daha önce konu ile ilgili yayımlanmış yerli ve yabancı raporlardan derlenmiştir. Çalışma iki bölümde ele alınmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde ithalat yasaklarının, AB süt ürünleri (peynir, tereyağı, yağlı ve yağsız süt tozu) ihracatında meydana getirdiği değişimler, ikinci bölümünde ise süt ve süt ürünleri fiyatlarının mevcut durumu ve ithalat yasaklarının etkileri grafikler yardımıyla ortaya konulmuş ve tartışılmıştır.

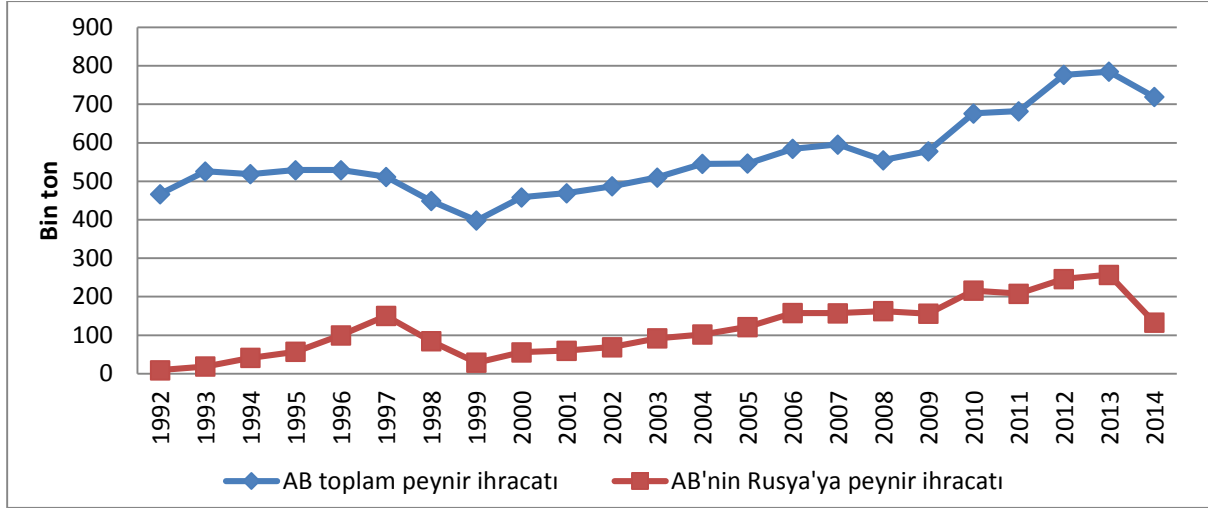
Araştırma Bulguları

İthalat yasaklarının Avrupa Birliği süt ürünleri ihracatına etkisi

Avrupa Birliği, dünya peynir ihracat piyasasının en önemli aktörüdür ve peynir ihracatının yıllar itibariyle arttığı görülmektedir (Şekil 1.). AB, 785 bin ton peynir ihracatı ile dünya peynir ihracatının %44,1'ini karşılamaktadır. AB peynir ihracatının 2013 yılı itibariyle %18,6'sı Hollanda, %14,1'i Fransa, %12,9'u Almanya, %10,9'u İtalya ve %8,6'sı Polonya tarafından gerçekleştirilmiştir (Anonim, 2015c).

Avrupa Birliği'nin en önemli peynir ihracat pazarı Rusya'dır. AB'nin Rusya'ya yaptığı peynir ihracat miktarı yıllar itibariyle artmaktadır (Şekil 1.). Avrupa Birliği peynir ihracatının 2000 yılında %12,2'sini 2013 yılında ise %32,8'ini Rusya'ya gerçekleştirmiştir. Ancak ithalat yasağı nedeniyle AB'nin 2014 yılında Rusya'ya yaptığı peynir ihracat miktarı bir önceki yıla oranla %48,1 oranında azalarak 133 bin ton olarak gerçekleşmiş ve Rusya'nın ihracattaki payı %18,5'e gerilemiştir. Avrupa Birliği'nin 2014 yılı peynir ihracatı, ithalat yasaklarının da etkisiyle bir önceki yıla oranla %8,4 oranında azalarak 719 bin ton olmuştur (EC, 2015b).

Rusya'ya en çok peynir ihracatı yapan AB üyesi ülkeler; Hollanda, Almanya, Litvanya, Finlandiya, Polonya, Danimarka ve İtalya'dır. Bu ülkelerin 2014 yılında Rusya'ya yapmış oldukları peynir ihracatı 2013 yılına göre sırasıyla %56,2, %64,6, %34,8, %41,0, %38,7, %16,6 ve %40,4 oranında azalmıştır. Buna karşın Rusya'nın aynı dönemde Arjantin, Sırbistan ve Belarus'tan ithal ettiği peynir miktarı sırasıyla %152,0, %47,1 ve %19,7 oranında artmıştır (Anonim, 2015a)

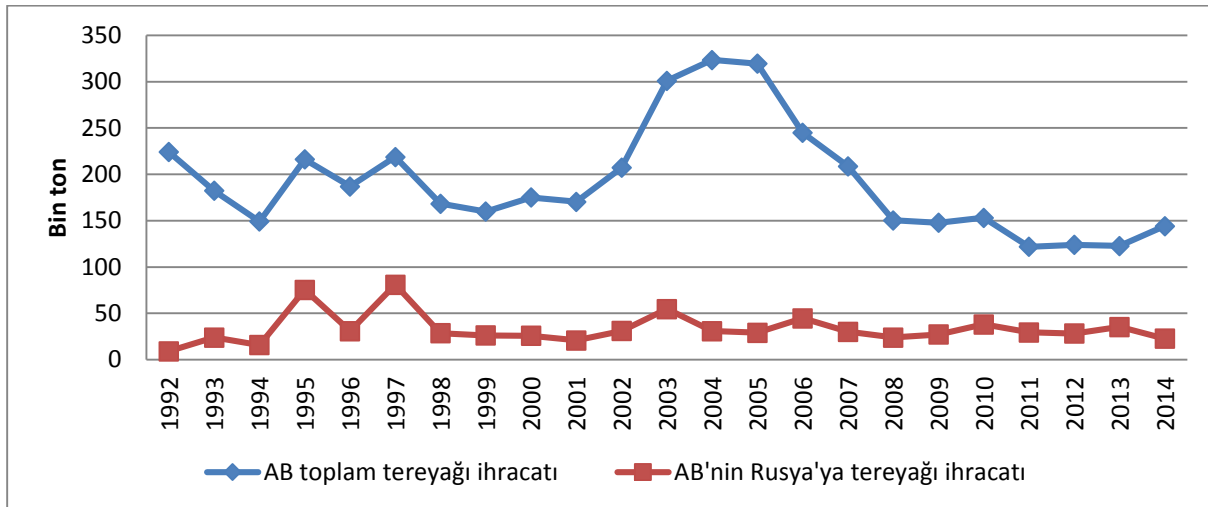


Şekil 1. AB'nin peynir ihracat miktarı (EC, 2015b).

Avrupa Birliği, dünya tereyağı ihracatında Yeni Zelanda'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Avrupa Birliği, 123 bin ton tereyağı ihracatı ile dünya tereyağı ihracat piyasasındaki payı 2013 yılı itibariyle %16,1'dir. 2013 yılında AB tereyağı ihracatının %27,3'ü Fransa, %15,5'i Hollanda, %14,3'ü Finlandiya, %11,2'si Danimarka ve %9,3'ü Belçika tarafından yapılmıştır (Anonim, 2015c).

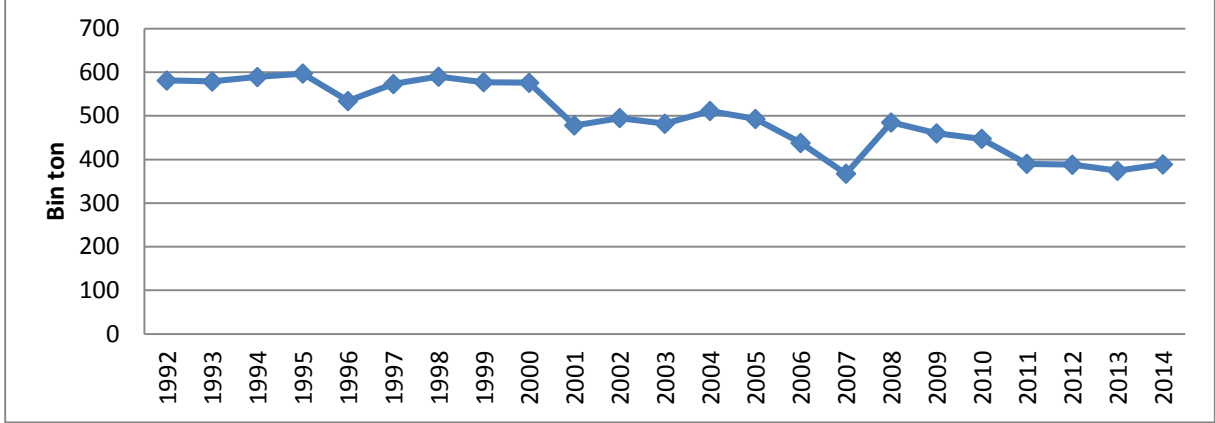
Rusya peynirde olduğu gibi tereyağında da AB'nin en önemli ihraç pazarlarının başında gelmektedir. Avrupa Birliği Rusya'ya 2011, 2012 ve 2013 yıllarında sırasıyla 29,3, 28,2 ve 35,3 bin ton tereyağı ihracatı gerçekleştirmiştir. Ancak yasak nedeniyle AB'nin 2014 yılında Rusya'ya yaptığı ihracat miktarı bir önceki yıla oranla %35,6 oranında azalarak 22,7 bin ton olarak gerçekleşmiştir (Şekil 2.). Rusya'nın ithalat yasağına karşın, AB'nin 2014 yılındaki tereyağı ihracatı bir önceki yıla göre %17,4 oranında artarak 144 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Bu artışın ABD, Sudi Arabistan ve Mısır'ın artan tereyağı talebi nedeniyle gerçekleşmiş olduğu söylenebilir. Çünkü bu ülkelerin 2014 yılında AB'den ithal ettikleri tereyağı miktarı bir önceki yıla göre sırasıyla %132,0, %122,0 ve %299,0 oranında artmıştır (EC, 2014b; Anonim, 2015b).

Rusya'ya en fazla tereyağı ihracatı yapan AB üyesi ülkeler; Finlandiya, Fransa, Danimarka ve Polonya'dır. Bu ülkelerin 2014 yılında Rusya'ya yapmış oldukları tereyağı ihracatı bir önceki yıla göre sırasıyla %36,5, %42,7, %47,4 ve %5,6 oranında azalmıştır. Buna karşın aynı dönemde Rusya'nın Avusturalya, Uruguay, Ukrayna ve Belarus'tan yaptığı tereyağı ithalat miktarı sırasıyla %56,6, %10,7, %115,0, %8,2 oranında artmıştır (Anonim, 2015a).



Şekil 2. AB'nin tereyağı ihracat miktarı (EC, 2015b; Anonim, 2015b).

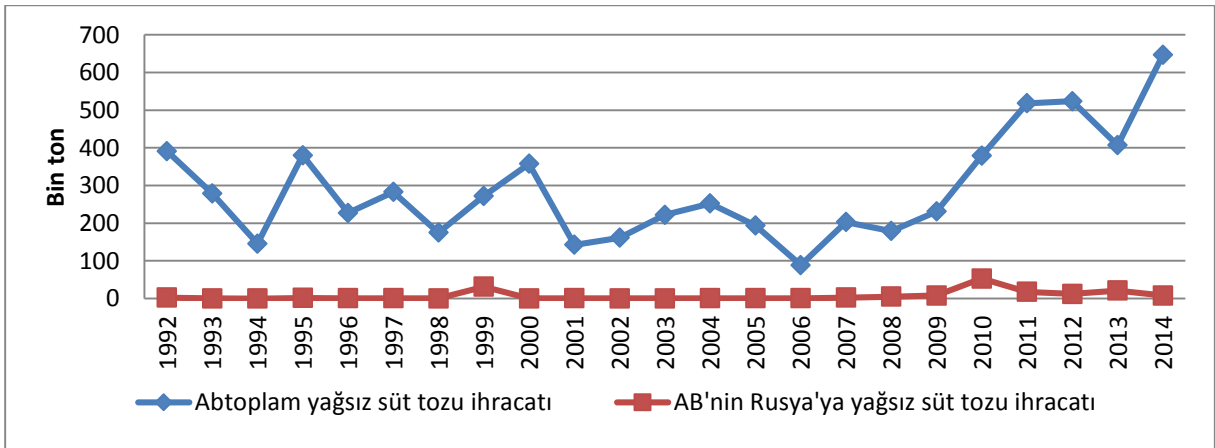
Avrupa Birliği'nin yağlı süt tozu ihracatı üretimdeki azalmaya paralel olarak azalmaktadır (Şekil 3.). Bu düşüşe rağmen dünya yağlı süt tozu ihracat piyasasında %18,1'lik pay ile Yeni Zelanda (%65,0)'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. 2013 yılında AB yağlı süt tozu ihracatının %35,4'ü Hollanda, %16,0'sı Danimarka, %9,9'u Belçika, %9,4'ü Birleşik Krallık ve %8,8'i İsveç tarafından yapılmıştır (Anonim, 2015c). AB'nin en önemli yağlı süt ihraç pazarları Cezayir, Umman, Nijerya, Lübnan, Angola, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir (EC, 2015b). Rusya ihraç pazarları arasında yoktur. Bunun yanı sıra düşük fiyatlar ve zayıf Euro yağsız süt tozu ihracatının 2014 yılında bir önceki yıla göre %4 oranında artmasına neden olmuştur (EC, 2014b).



Şekil 3. AB'nin yağlı süt tozu ihracat miktarı (EC, 2015b).

Avrupa Birliği, 2013 yılında 407 bin ton yağsız süt tozu ihracatı ile ABD'ye (555 bin ton) kaptırdığı birinciliği 2014 yılında tekrar geri kazanmıştır (USDA, 2015). AB yağsız süt tozu ihracatının 2006 yılından sonra hızla arttığı görülmektedir (Şekil 4.). Avrupa Birliği yağsız süt tozu ihracatının 2014 yılı Haziran ayı itibarıyla %23,0'u Fransa, %19,6'sı Almanya, %18,5'i Belçika, %12,9'u Polonya ve %9,2'si Hollanda tarafından yapılmıştır (Anonim, 2015d).

Avrupa Birliği'nin en önemli yağsız süt ihraç pazarları Cezayir, Çin, Mısır, Endonezya, Nijerya, Tayland, Malezya, Sudi Arabistan, Vietnam, Singapur ve Fas'tır. Rusya'da ihraç pazarları arasındadır ancak peynir ve tereyağında olduğu kadar büyük bir pazar değildir. Avrupa Birliği'nin 2014 yılında Rusya'ya yaptığı yağsız süt tozu ihracat miktarı bir önceki yıla göre %62,9 oranında azalmıştır (EC, 2015b). Avrupa Birliği'nin 2014 yılı yağsız süt tozu ihracat miktarı Rusya'nın ithalat yasaklarına rağmen, düşük fiyatlar, zayıf Euro ve mevcut pazarlarındaki genişleme sonucu bir önceki yıla göre %51,9 oranında artarak 646 bin tona yükselmiştir.

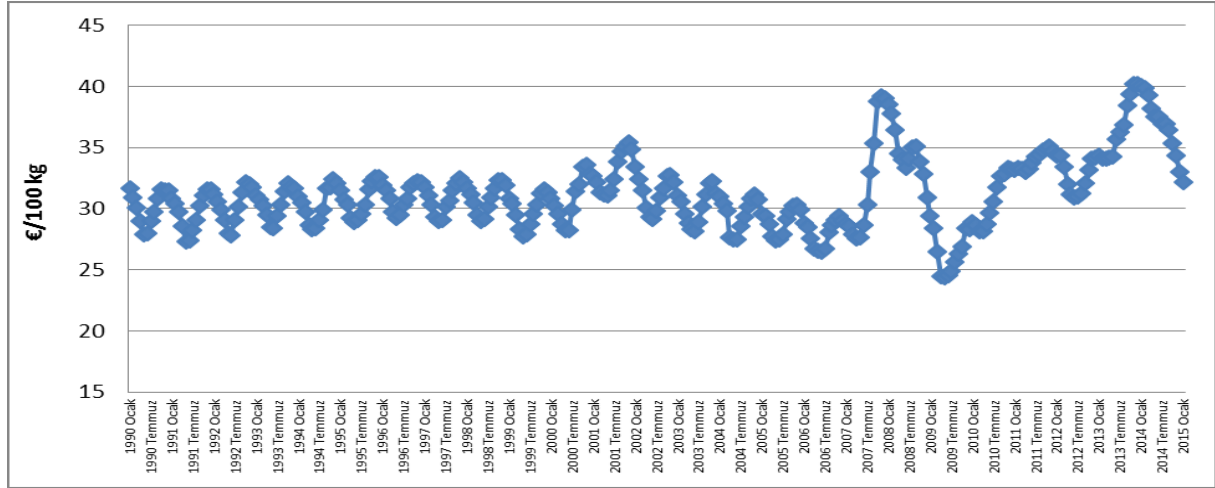


Şekil 4. AB'nin yağsız süt tozu ihracat miktarı (EC, 2015b).

İthalat yasaklarının Avrupa Birliği süt ve süt ürünleri fiyatlarına etkisi

Avrupa Birliği inek sütü fiyatlarındaki değişim uzun dönemli incelendiğinde 1990–2006 döneminde değişkenliğin oldukça düşük olduğu, 2006–2010 döneminde volatilitenin yükseldiği, 2007

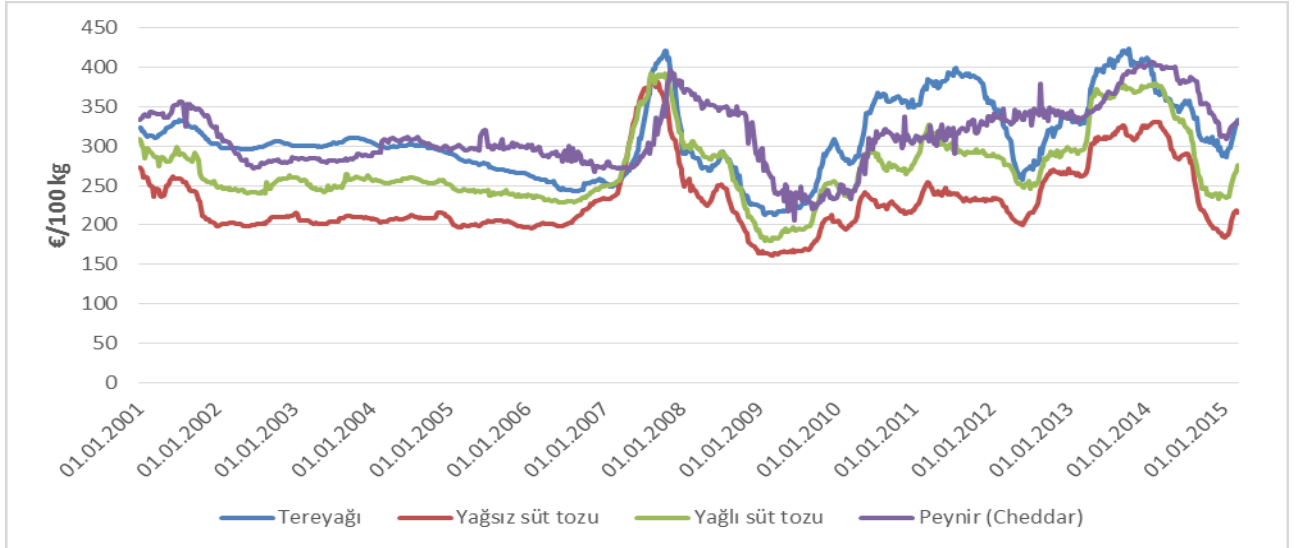
yılında arz eksikliği, kötü hava koşulları, yüksek girdi maliyetleri ve genel ekonomik kriz ile bağlantılı olarak süt fiyatları en yüksek seviyelere (0,39 €/kg) ulaşmıştır (Jongeneel ve ark., 2011). 2008 ve 2009 yılı başında süt fiyatları tekrar düşmeye başlamıştır. Süt fiyatları 2010 yılından sonra tekrar yükseliş trendine girmiş ve özellikle 2013 yılında Çin'deki hızlı talep artışı, kötü hava şartları ve yüksek yem fiyatları süt fiyatlarının hızla yükselmesine neden olmuş ve 2013 yılı sonunda süt fiyatları AB'de 0,402 €/kg yükselmiştir. Artan süt fiyatlarına, AB süt üreticileri olumlu yönde tepki vermiş ve 2014 yılında tüm zamanların rekoru kırılarak toplanan süt miktarı 147 milyon tona ulaşmıştır (EC, 2014b). Süt arzındaki bu artış ve Rusya'nın ithalat yasağı süt fiyatlarının tekrar düşmeye geçmesine neden olmuş ve 2015 Ocak itibariyle süt fiyatları 0,32 €/kg düşmüştür (Şekil 5.). Süt fiyatlarındaki düşüşler özellikle AB üyesi küçük ülkelerde (Rusya'ya komşu Baltık ülkeleri) görülmüştür.



Şekil 5. AB inek sütü fiyatları (€/100 kg) (EC, 2015e).

Avrupa Birliği süt ürünleri fiyatlarındaki değişim incelendiğinde, her bir süt ürününe (tereyağı, yağsız süt tozu, yağlı süt tozu ve peynir) ait fiyat değişiminin, AB süt fiyatlarındaki değişime paralel bir hareket gösterdiği söylenebilir (Şekil 6.). Süt fiyatlarında olduğu gibi özellikle 2007 yılında süt ürünleri arz eksikliği, kötü hava koşulları, yüksek girdi maliyetleri, genel ekonomik kriz ve ticaret sınırlamaları süt ürünleri fiyatlarının tereyağı 421, yağsız süt tozu 385, yağlı süt tozu 393 ve peynir (Cheddar) 397 €/100 kg seviyelerine kadar yükselmesine neden olmuştur. Fiyatlardaki bu hareketlilik hem AB hem de dünya süt ürünleri piyasasında dengesizliklere (AB ve Okyanus' yada sınırlı arz, Rusya ve Güney Asya ülkelerinde yüksek talep) neden olmuştur (Jongeneel ve ark., 2011). Süt fiyatları 2009 yılı sonlarına doğru tekrar yükseliş trendine girmiş ve özellikle 2013 yılında Çin'deki hızlı talep artışı, kötü hava şartları ve yüksek yem fiyatları süt fiyatlarının dolayısıyla süt ürünleri fiyatlarının da hızla yükselmesine neden olmuştur (EC, 2014b).

Avrupa Birliği'nde 2014 yılındaki süt ve süt ürünlerindeki artış ve buna ek olarak Rusya'nın AB'den yapılacak tarım ve gıda ürünleri ithalatını yasaklaması ani bir talep düşmesine neden olmuş ve bu durum gerek süt gerekse süt ürünleri fiyatlarının düşmesi yönünde baskıya neden olmuştur. 2014 Ekim ayı itibariyle AB'de yağsız süt tozu ve yağlı süt tozu fiyatları bir önceki döneme göre yaklaşık %35,0, tereyağı fiyatları yaklaşık %25,0 oranında düşmüştür. Buna rağmen, tereyağı ve yağsız süt tozu fiyatları müdahale fiyatlarının üzerinde kalmıştır. Peynir, AB'nin Rusya'ya ihraç ettiği en önemli ürün olmasına karşın peynir fiyatları (Gouda) %13 oranında düşmüştür. Çünkü üreticiler, yağsız süt tozu ve tereyağın daha kolay depolanabilir olması nedeniyle, öncelikli olarak peynir üretiminde kullanılan sütün bir kısmını yağsız süt tozu ve tereyağı üretimine aktarmışlardır. Avrupa Komisyonu 5 Eylül 2014 tarihinde, Rusya'nın ithalat yasaklarından kaynaklanan piyasa bozukluklarını önlemek için özel depolama ve kamu müdahale yardım alımına başlamış ve yağsız süt tozu ve tereyağı dışında istisnai olarak 31 Aralık 2014 tarihine kadar 100 bin ton peynir alımı da gerçekleştirmiştir (EC, 2014b).



Şekil 6. AB süt ürünleri fiyatları (€/100 kg) (EC, 2015e).

Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçları AB'nin dünya süt ve süt ürünleri ticaretinde ne denli önemli bir aktör olduğunu açıkça göstermektedir. Avrupa Birliği süt ürünleri ihracatında ürünlere göre değişmekle birlikte Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya, Polonya, Birleşik Krallık, Belçika ve Danimarka'nın öne çıktığı söylenebilir.

Avrupa Birliği'nin en önemli süt ürünleri ihrac pazarlarının başında Rusya gelmektedir. Avrupa Birliği ihrac ettiği peynir ve tereyağı miktarının yaklaşık olarak üçte birini Rusya'ya ihrac etmektedir. Rusya'nın AB'den yapılan tarım ve gıda ürünleri ithalatına getirdiği yasaklar, AB'nin Rusya'ya yaptığı peynir, tereyağı ve yağsız süt tozu ihracat miktarının sırasıyla %48,1, %35,6 ve %62,9 oranında düşmesine ve iç piyasada oluşan kısa dönemdeki arz fazlalıkları nedeniyle yağlı ve yağsız süt tozu fiyatlarının %35,0, tereyağı fiyatlarının %25,0 ve peynir fiyatlarının %13,0 oranında düşmesine neden olmuştur. İthalat yasaklarının AB'nin toplam tarım ve gıda ürünleri ihracat değerini süreç içinde %4,2 oranında (5,1 milyar €) azaltması beklenmektedir (EC, 2015d).

Rusya'nın ithalat yasaklarına rağmen peynir ihracatı hariç diğer süt ürünlerinin (tereyağı, yağlı ve yağsız süt tozu) ihracat miktarı yeni ihrac pazarlarına ulaşım, mevcut pazarlardaki artan talep nedeniyle genişleme (Rusya hariç), özel depolama yardımları ve kamu müdahale alımlarının genişletilmesi ve zayıf Euro sonucunda bir önceki yıla oranla sırasıyla %17,4, %4,0 ve %51,9 oranında artmıştır. Sonuç itibarıyla, süt ürünleri ihracatı açısından peynir hariç yasaklar, AB'nin toplam süt ürünleri ihracatında azalmaya neden olmamıştır.

Rusya, önemli miktarda süt ürünleri ithal eden bir ülkedir. En önemli tedarikçisi de AB'dir. Ancak yasaklar nedeniyle oluşan bu durum diğer süt ürünleri ihrac eden ülkeler için önemli fırsatlar doğurmuştur. Türkiye ile Rusya arasındaki gerek coğrafi yakınlık gerekse siyasi ve ekonomik alandaki iyi ilişkiler Türkiye'nin Rusya'ya süt ürünleri ihracatı yapabilmesi ve pazardan pay alabilmesi için önemli bir fırsat sağlamıştır.

Kaynaklar

- Anonim, 2014. <http://www.clal.it/en/index.php> (03.03.2014).
Anonim, 2015a. http://www.clal.it/en/?section=stat_russia (26.03.2015).
Anonim, 2015b. http://www.clal.it/en/?section=stat_ue15 (19.03.2015).
Anonim, 2015c. <http://www.produivel.nl/pz/productschap/publicaties/worldtrade/Worldtrade-201312.pdf> (21.03.2015).
Anonim, 2015d. <http://www.produivel.nl/pz/productschap/publicaties/worldtrade/Worldtrade-201406.pdf> (14.03.2015).
European Commission, 2013. AGRI-2012-C4-04- Analysis on future developments in the milk sector. Prepared for the European Commission-Directorate-General for Agriculture and Rural Development. http://ec.europa.eu/agriculture/events/2013/milk-conference/ernst-and-young-report_en.pdf (17.03.2015).



- European Commission, 2014a. Analysis of the EU dairy sector. http://ec.europa.eu/agriculture/russian-import-ban/pdf/dairy-production_en.pdf (17.03.2015).
- European Commission, 2014b. Prospects for EU agricultural markets and income 2014–2024. http://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/medium-term-outlook/2014/fullrep_en.pdf (10.03.2015).
- European Commission, 2015a. Milk and milk products. http://ec.europa.eu/agriculture/milk/index_en.htm (17.03.2015).
- European Commission, 2015b. European milk market observatory. http://ec.europa.eu/agriculture/milk-market-observatory/pdf/eu-historical-trade-series_en.pdf (15.03.2015).
- European Commission, 2015c. Agricultural trade in 2013: EU gains in commodity exports. http://ec.europa.eu/agriculture/trade-analysis/map/2014-1_en.pdf (21.03.2015).
- European Commission, 2015d. Information note on the Russian ban on agri-food products from the EU. http://ec.europa.eu/agriculture/russian-import-ban/pdf/info-note-03-09_en.pdf (10.03.2015).
- European Commission, 2015e. European milk market observatory. http://ec.europa.eu/agriculture/milk-market-observatory/index_en.htm (22.03.2015).
- FAOSTAT, 2014. <http://faostat.fao.org/site/291/default.aspx> (05.06.2014).
- Jongeneel R, Burrell A, Kavalari A (2011). Evaluation of CAP measures applied to the dairy sector. Final deliverable, Directorate-General for Agriculture and Rural Development. <http://www.foropac.es/sites/default/files/documentos/LacteoPACfulltext.pdf> (16.03.2015).
- USDA, 2015. United States Department of Agriculture, Foreign Agriculture Service <http://apps.fas.usda.gov/psdonline/psdReport.aspx?hidReportRetrievalName=Nonfat+Dry+Milk+Trade%3a+Summary+For+Selected+Countries&hidReportRetrievalID=1259&hidReportRetrievalTemplateID=7>(21.03.2015).
- USK, 2014. Dünya ve Türkiye’de Süt Sektör İstatistikleri 2013. Ulusal Süt Konseyi, I. Basım, Ankara.